

Nederlandse artiesten in New

'Thuis mis ik soms

reportage De bezuinigingen op de kunstwereld leiden hier tot groot protest. Toch lijken de kunsten in Amerika te floreren zonder subsidies.

door Rudie Kagie foto's Naam Achternaam

Er schuilt ongetwijfeld een kern van waarheid in dat loflied van Frank Sinatra op de carrièrekansen in New York: *If you make it there, you make it anywhere*. Toch is de drang om het te 'maken' zelden een reden voor Nederlandse kunstenaars om zich in de Amerikaanse metropool te vestigen. Het zit anders. 'Ik denk dat maar heel weinig kunstenaars het hier echt gemaakt hebben,' zegt Sebastiaan Bremer, terwijl hij aan een werktafel in zijn ruime atelier in Brooklyn een zwart-witfoto met witte inkt bestippelt. Hij herinnert zich het ontvullende antwoord waarmee een ouder kunstenaarsrechtspaar hem uit de droom hielp. Op de vraag wanneer je het als kunst-

enaar gemaakt hebt in New York kreeg hij te horen: 'Als je hier twintig jaar solotentoonstellingen hebt, alleen maar goede recensies krijgt en in alle musea hangt die ertoe doen. Misschien dat je dan even op je lauweren kunt rusten, maar niet te lang want in deze stad ben je er eigenlijk nooit.'

Zelf arriveerde Bremer (41) negentien jaar geleden in New York met een vaag visioen van wat hem te wachten stond. 'Twee dingen wist ik zeker: ik wilde weg uit Nederland en ik wilde kunst maken. De kunstacademie trok me niet, maar doordat ik al wat werk kon laten zien, kwam ik toch in aanmerking voor een werkbeurs van het Fonds voor Beeldende Kunsten. Van dat geld kon ik een appartement in New York huren en hoefde ik me niet druk te maken over hoe ik in mijn levensonderhoud zou voorzien. Acht maanden lang heb ik me te pletter gewerkt. Ik kwam met zestig werken terug in Nederland en ik had meteen een expositie in Rotterdam. Ik was ongeduldig. Drie maanden later zat ik opnieuw in New York, maar dat was anders dan de eerste keer. Nu moest ik mijn verblijf zelf betalen. Ik heb in de bouw gewerkt, in een videotheek, als assistent van andere kunstenaars. Achteraf is het natuurlijk idioot dat ik negen jaar ben blijven sappelen in het volste vertrouwen dat ik hier op een dag van mijn kunst zou kunnen leven.'

Bijschrift

Jazzclub

Met een studiebeurs van het toenmalige ministerie van WVC reisde bassist Joris Teepe (48) twintig jaar geleden naar New York. Na het afronden van de jazzopleiding aan het

Hilversumse conservatorium was het hem vergund om op kosten van de Nederlandse staat vier maanden lang te onderzoeken hoe het toch kwam dat al zijn idolen Amerikanen waren.

'Het enige dat van me werd verwacht was na afloop een verslag van wat ik met mijn toelage had gedaan. Elke avond zat ik met een notitieblokje op schoot aantekeningen te maken in een New Yorkse jazzclub. Daar stak ik meer van op dan van de privélessen van Ron Carter, die ik als muzikant bewonderde maar die een bar slechte docent bleek. Als je de drang hebt om echt iets te leren, dan steven je recht op je doel af. Je wordt een goede muzikant door goed te luisteren en veel te spelen; niet doordat je iemand je laat vertellen hoe je het moet doen. Binnen drie weken had ik in New York mijn eerste gig. Ik leefde goedkoop, zodat het geld nog niet op was toen de beurs uit Nederland na vier maanden werd stopgezet. Ik besloot om hier te blijven. De eerste jaren waren niet de makkelijkste, maar daar stond tegenover dat als ik in New York een jazzclub binnenkwam, ik al gauw iedereen kende. Het is hier makkelijker dan in Nederland om je onder te dompelen in geweldige muziek omdat het aanbod veel groter is. Ik krijg veel meer kansen om op hoog niveau te spelen.'

Babysitten

Voor danseres, dansdocente en choreografe Marijke Eliasberg (39) ging er vijftien jaar geleden 'een compleet nieuwe wereld' open toen ze meemaakte hoe twee toonaangevende New Yorkers een weeklang bij het Amsterdam

Dance Centre demonstreerden hoe het óók kon. 'Hun stijl en de benadering lagen me meteen heel goed,' zegt ze. 'In Nederland danste ik bij kleine gezelschappen maar nergens trof ik een visie die helemaal bij me paste. De voorstellingen waren altijd oké, maar op het gebied van trainingen kwam ik onvoldoende aan mijn trekken. Ik heb het idee dat bij de Amerikaanse dans meer vanuit het individu wordt gedacht en in Nederland meer vanuit de groep. De gastlessen van Max Stone en Jana Hicks waren zo inspirerend, dat ik dacht: kom op, iedereen moet minstens één keer in zijn leven in New York zijn geweest. In de drie weken waarin ik zoveel mogelijk danste en lessen volgde, gebeurde er iets met me. Ik raakte zwaar onder de indruk en besepte meteen dat dit niet zomaar iets eenmaligs was. Nadat ik een paar keer was teruggekomen, hakte ik dertien jaar geleden de knoop door en ging hier wonen.' Zekerheden als een vaste baan en het eigen huis in Nederland werden ingeruild tegen een ongewisse toekomst in een peperdure stad die de eerste jaren behalve veel plezier in de *contemporary modern dance* ook de nodige ontberingen verschafte. 'Schoonmaken, babysitten, zeker, al dat soort dingen heb ik gedaan. Ik had nog geen werkvergunning en pakte van alles aan om in mijn onderhoud te voorzien.' Tien jaar geleden richtte Eliasberg in New York het danscollectief The Next Stage Project op. Ze runt de grensverleggende onderneming samen met Jana Hicks, de choreografe waarvan de gastlessen vijftien jaar geleden zo'n verpletterende indruk op haar maakten.

Oogverblindende voorstelling

Toen ze in juni in Nederland was, kwam het gesprek automatisch op de onzalige kaalslag die onder auspiciën van het kabinet-Rutte de gesubsidieerde kunstsector treft. Ze begrijpt de teleurstelling en woede over de bezuinigingen, maar aan de andere kant: 'The Next Stage Project krijgt geen cent subsidie, maar toch lukt het meestal om uit de kosten te komen. Soms zit ik in Nederland naar een oogverblindende voorstelling met schitterende decors te kijken, maar mis ik de bezieling en de pure dans. Onze mogelijkheden zijn beperkt: geen coulissen, geen decors, geen spectaculaire belichting maar wél gedreven dansers die iets te melden hebben. In Nederland moeten gezelschappen vier jaar van te voren een plan indienen, maar hoe kunnen ze nu al weten hoe over vier jaar hun creativiteit eruit zal zien? Ik moet lachen als ik lees over de arbeidsconflicten bij dansgroep Amsterdam. Omdat de twee directeuren niet met elkaar overweg konden, kwam er 1,8 miljoen euro subsidie op het spel te staan. Zoiets zou hier ondenkbaar zijn. Wij

hoeven aan niemand verantwoording af te leggen over de besteding van onze inkomsten. Evenmin leggen we onze projecten ter goedkeuring voor. Als we iets belangrijk vinden, dan doen we het gewoon. Hoe we dat financieel rond krijgen, is van later zorg. Tot dusver draaiden we steeds quitte.' Het klinkt misschien gek, zegt Eliasberg, maar waar ze het in het begin het moeilijkst mee had in New York was dat alles klopte: 'Qua werk, qua dansen en qua leven zat ik ineens op de goede plek. Dat was zo overweldigend. Ik had het idee dat tien jaar van mijn leven in één jaar werd geïmpt.'

Keerpunt

De kunstzinnige immigrant die zijn artistieke bezigheden als een baantje opvat, zal het niet redden in New York. Alleen supergemotiveerden die niet terugdeinzen voor ambitieuze werkweken van tachtig uur of meer overleven de ratrace. Nadat hij drie keer was afgewezen werd Sebastiaan Bremer in 1999 uiteindelijk toegelaten tot de Skowhegan School of Painting and Sculpture in Maine. Zijn negen weken in deze *art residency* beschouwt hij nog altijd als een keerpunt in zijn ontwikkeling. 'Dat werd een heel intensieve ervaring. Tot die tijd veranderde ik voortdurend van stijl. Dat had iets schizofreens, maar in Maine leerde ik mezelf definiëren en kwam ik op de weg die ik in mijn werk verder zou volgen.' Bremer wijst op de foto die voor hem ligt. Dat is een portret van zijn vader, afkomstig uit een boek uit 1946 over voordrachtskunst, met afbeeldingen van jeugdige modellen die een scala aan gezichtsuitdrukkingen laten zien. Bremer bewerkt de foto met verf en maakt er een origineel kunstwerk van. Zijn oeuvre is sterk autobiografisch getint: vaak staat hij of een familielid op de foto's die hij onder handen neemt. Zijn werk bleef niet onopgemerkt, getuige solo-exposities, juichende recensies, aankopen door onder andere het Museum for Modern Art en galerieën die hem in New York, Londen, Berlijn en Sao Paolo vertegenwoordigen. Zijn Braziliaanse echtgenote is succesvol als choreografe, zijn twee jonge kinderen zitten op dure particuliere scholen en onlangs werd het koopcontract voor een huis in Brooklyn getekend. 'En ik word er erg blij van om mijn werk te maken,' zegt Bremer. 'De laatste jaren verliepen zo fantastisch dat ik me wel eens zorgen maak over mijn fragiele positie. Aan dat steeds mooier, meer en beter komt ooit een einde terwijl ik dit mijn hele leven wil blijven doen. Een Nederlandse achtergrond is hier zeker geen nadeel voor een kunstenaar; er wordt vanuit gegaan dat je iets brengt dat de Amerikaanse cultuur nog niet heeft. Het klopt wat op die

sticker staat: *Don't be shy about speaking with an accent. Americans think foreign accents are sexy.* Uiteindelijk doet het concept nationaliteit in de kunst niet ter zake. Een groepstentoonstelling van Nederlandse kunstenaars slaat nergens op, want wat is de overeenkomst? Als een galerie hier voorstelt om voor een bepaalde tentoonstelling subsidie uit Nederland aan te vragen, zeg ik altijd: ga je gang. Zelf vind ik subsidiegedoe heel vervelend. Er worden vragen gesteld die moeilijk te beantwoorden zijn, zoals: hoe gaat deze subsidie jouw carrièreplan beïnvloeden? Weet ik veel. Ik snap wel dat ze zoiets moeten vragen, maar op die manier wordt je bijna gedwongen om dingen te bedenken die niet concreet zijn. Op een gegeven moment werd mij meegedeeld dat ik geen Nederlandse kunstenaar ben omdat ik me te weinig heb gemanifesteerd in Nederland. Mijn paspoort is niet van belang.' Natuurlijk wordt hem regelmatig naar zijn toekomstplannen gevraagd. Zou hij op den duur toch niet liever weer in Nederland wonen, het land met betaalbaar onderwijs, solide garanties voor sociale zekerheid en een overheid die kunst en cultuur ondersteunt? 'In Nederland word ik altijd overmand door een claustrofobisch gevoel, maar dat zal misschien anders zijn als ik er voor langere tijd woon,' zegt hij. 'Iedereen in New York is hard aan het werk, daar gaat een enorme stimulans vanuit. Het heeft ook iets hijgerigs, wat soms vermoeiend is omdat ik overal aan mee wil doen. Het leukere van New York is dat je niet in een vacuüm werkt. In een aantal opzichten heeft Nederland een betere samenleving. Als je in Nederland de telefoonrekening niet op tijd betaalt, wordt de aansluiting niet onmiddellijk opgeheven. Hier krijg je meteen een agressieve dreigbrief: *your phone connection will be terminated.* De sirenes van politie en brandweer klinken hier twintig keer harder dan in Nederland. Alles is hier net iets extremer. Maar al die stress verhoogt tegelijkertijd de urgentie van het bestaan en dat zie ik als een positieve kracht.' Natuurlijk las hij in de krant over de overheidsbezuinigingen op de kunsten. De toon die sommige politici aansloegen, verbaasde hem. Eerder dommig en haatdragend dan terzake kundig. Amerikanen kunnen hun donaties aan culturele instellingen aftrekken van de belastingen. Geweldig systeem. Zouden ze in Nederland onmiddellijk moeten invoeren.

Piepknor

De tijd is voorbij dat Joris Teepe zijn bas (soms bas én versterker) na afloop van een concert over de trappen van een metrostation moest sjouwen. Tegenwoordig vervoert hij zijn instrument in een comfortabele auto die hij

parkeert voor de deur van de jazzclub of concertzaal waar hij die avond optreedt. Dat een muzikant aan een optreden in de Verenigde Staten dramatisch minder verdient dan in Europa, is een hardnekkig misverstand dat Teepe graag weerlegt.

‘Vorige maand speelde ik met het Don Braden Quartet in Pittsburg. Daar werden we naartoe gevlogen, we sliepen in een eerste klas hotel, speelden voor een half gevulde zaal en de volgende ochtend vlogen we terug. We kregen heel goed betaald, dus zoveel verschilt de situatie niet met die in Nederland. Alleen komt het geld hier niet uit een subsidiepot, maar van particuliere sponsors. Dat concert in Pittsburg was georganiseerd door de plaatselijke jazz society.

Sponsors vinden het meestal leuk als hun naam in het programmaboekje komt te staan of boven het podium wordt geprojecteerd. Het kan zijn dat ze in ruil voor hun schenking zeggenschap over de programmering eisen. Dat ze zich uit de jazz society dreigen terug te trekken als er teveel piepknor op de agenda staat of dat het accent juist teveel op bebop ligt. Het is waar dat de macht op die manier een beetje bij de rijken komt te liggen.’

Na de tien albums die hij onder zijn naam als leider uitbracht, werd het onlangs tijd voor de eerste cd van de *Joris Teepe Big Band*, wederom gevuld met eigen composities. Hij geeft lessen en workshops en werkt de rest van zijn tijd als sideman in groepen van gevestigde namen die een beroep op hem doen. Met de leider van de band spreekt hij af wat de gage zal zijn. Ook als er minder publiek op het optreden of tournee afkomt dan werd verwacht, loopt hij geen financieel risico.

Hartaanval

Hij kwam naar New York om zijn muzikale techniek en inzicht te vergroten in het soort jazz dat hem het meest aanspreekt. Met de geïmproviseerde muziek die een zwaar stempel op de Europese scene drukt had hij nooit veel affiniteit. ‘Toen ik afstudeerde, had je aan de ene kant de bebop van Ferdinand Povel en aan de andere kant de avant-garde van Misha Mengelberg. Daar zat niets tussen, wij moesten als jonge muzikanten kiezen. Mijn hart lag bij de beboppers, want daar was ik in Hilversum

Streamer

door opgeleid. In New York is die scheiding tussen de genres minder strikt dan in Nederland; de meeste muzikanten spelen zowel het een als het ander.’

Na vijf jaar New York bewoonde hij nog steeds een sober huurkamertje, terwijl een studiegenoot als saxofonist Allard Buwalda – een populaire studiomuzikant en veelgevraagd jingleleverancier – overwoog zijn BMW te vervangen want de asbakjes zaten vol.

Later, toen hij tot over zijn oren in het werk zat en er goed van kon leven, diende zich een nieuw dilemma aan, zegt Joris Teepe. ‘Ik had het idee dat ik alles wat voorbij kwam al eens eerder gehoord had. Ik hoorde nooit meer iets dat ik helemaal te gek vond. Rond 2000 werd ik gevraagd door Rashied Ali, die een bassist zocht voor zijn kwintet. Rashied Ali was de drummer die Elvin Jones opvolgde in de band van John Coltrane; dichterbij Coltrane kon ik niet komen. De samenwerking kwam voor mij op het goede moment; het klikte onmiddellijk.

We waren met Rashied bezig om echt andere muziek te maken, die je verder nergens hoort. Twee jaar geleden overleed hij plotseling aan een hartaanval. In zijn geest gaan we verder met de Rashied Ali Tribute Band. En ik hoop me verder te manifesteren met mijn big band. Ik ben bijna vijftig. Tegen de tijd dat mijn leven voorbij is, wil ik kunnen terugkijken op iets dat

tot stand is gebracht. Het is prachtig dat ik kan leven van de muziek, maar het mooiste is natuurlijk als je werkelijk iets kunt toevoegen dat er al is.’

Tweeënhalf jaar geleden ontmoette hij de liefde van zijn leven, een Nederlandse stewardess. Vorig jaar werd hij vader. Minstens tien keer per jaar neemt hij een retourtje Schiphol om voor een week te verblijven in een hotel te Groningen, de stad waar hij de jazzafdeling aan het conservatorium leidt. Natuurlijk praktiseert hij regelmatig over hoe het nu verder moet. ‘Ik heb het in New York enorm naar mijn zin maar onze zoon in Nederland laten opgroeien, is ook een optie,’ zegt Joris Teepe. ‘Muzikaal gezien is dit een te gek land. Voor de rest ben ik niet zo dol op Amerika.’

Marijke Eliasberg kan evenmin garanderen dat ze in New York haar eindbestemming heeft gevonden. ‘Het bevalt me hier prima, maar lesgeven in Nederland is ook leuk. Ik bouw hier geen pensioen op, dat is een beetje eng.’ Sebastiaan Bremer twijfelt. Misschien verhuist hij op een dag met zijn gezin wel naar Brazilië. Zijn vrouw zou er niet op tegen zijn. Wie dan leeft, wie dan zorgt. ‘Als ze me in Nederland vragen of ik het als kunstenaar gemaakt heb in New York, dan staat me dat enorm tegen,’ zegt hij. ‘Het is niet zo dat je het je kunt permitteren om stil te staan in je ontwikkeling omdat het geld met bakken binnenkomt. Ik kan redelijk leven van mijn kunst, maar het blijft een gevecht. Zoals ze hier zeggen: *you are only as good as your next show.*’ ■

